

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ ДЕТЕРМІНАНТНИХ РЕЧЕНЬ У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТНИХ ТЕКСТАХ

Інна Завальнюк. Функціонально-стилістичне навантаження складнопідрядних детермінантних речень у сучасних українських газетних текстах

У статті досліджено стилістичну специфіку функціонування складнопідрядних речень цільової, наслідкової, порівняльної семантики, відповідності у сучасних українських газетних текстах, зумовлену засобом зв'язку підрядної частини з головною, значеннєвим наповненням предикативних частин, простежено нові тенденції використання цих типів складнопідрядних речень у різних газетних жанрах.

Ключові слова: складнопідрядне речення з підрядною цільовою (наслідковою, порівняльною) частиною, складнопідрядне речення відповідності, підрядні сполучники, функціонально-стилістичні особливості, газетні жанри.

Інна Завальнюк. Функціонально-стилистическая нагрузка сложноподчиненных детерминантных предложений в современных украинских газетных текстах

В статье исследуется стилистическая специфика функционирования сложноподчиненных предложений целевой, следственной, сравнительной семантики, соответствия в современных украинских газетных текстах, обусловленная союзной связью подчиненной части с главной, семантическим наполнением предикативных частей, определены новые тенденции использования этих типов сложноподчиненных предложений в разных газетных жанрах.

Ключевые слова: сложноподчиненное предложение с подчиненной целевой (следственной, сравнительной) частью, сложноподчиненное предложение соответствия, подчиненные союзы, функционально-стилистические особенности, газетные жанры.

Inna Zavalniuk. Functional stylistic amount of complex determinanted sentences in the modern ukrainian newspaper texts

The stylistic specific features of functioning of complex sentences of purpose, result and comparison semantics in the modern Ukrainian newspaper texts, identified by way of connection of subordinate part with the main part, value filling of predicative parts, the new tendencies of the use of these types of complex sentences are observed in different newspaper genres.

Key words: complex sentences of purpose (result and comparison), complex sentences of accordance, subordinate conjunctions, functional stylistic peculiarities, newspaper genres.

Складнопідрядні речення з детермінантними підрядними частинами досить повно досліджено в дисертаційних та монографічних працях з погляду реалізації ними різних семантико-синтаксичних відношень: причинових, допустових, часових, цільових, наслідкових, порівняльних [14; 5; 15; 1; 10; 18; 19; 29; 21; 23 та ін.], а також ролі аналітичних сполучних засобів у вираженні семантики згаданих складнопідрядних речень [30]. Проте існує потреба в цілісному функціонально-стилістичному аналізі складнопідрядних детермінантних речень у сучасних українських газетних текстах, що й надає нашій науковій розвідці актуальності.

Мета статті – виявити специфіку функціонування складнопідрядних речень з підрядними цільовими, наслідковими, порівняльними, відповідності у мові української преси початку ХХІ ст.

З-поміж багатьох обставинних відношень, що їх виражають детермінантні складнопідрядні речення, семантико-синтаксичні відношення цілі, наслідку, порівняння та відповідності актуалізовані на шпальтах сучасних українських газет рідше, ніж інші, проте стилістично виразніше.

Активно вживані в газетній мові першої половини ХХ ст. складнопідрядні речення з підрядною цільовою частиною [9, с. 133] і сьогодні не втрачають своїх функціональних позицій, та ще й виявляють нові особливості, зумовлені специфікою газетного жанру й уподобаннями сучасних журналістів.

Зміни торкаються передусім корпусу цільових сполучників. Найуживанішим сполучником у складнопідрядних цільових реченнях став підрядний сполучник *аби*. На його активне використання в галицькій пресі початку ХХ ст. та наявність виразного локального забарвлення указував М. А. Жовтобрюх [9, с. 134], на деяку архаїзованість і вживання лише в розмовному стилі у 80-х рр. ХХ ст. – А. Г. Кващук [12, с. 69]. Проте згодом активність використання цього сполучника зростає: поступова активізація як синоніма до сполучника *щоб* у газетних жанрах радянського періоду [5, с. 18]

сьогодні досягла свого апогею. Як засвідчує обстежений матеріал, складнопідрядні цільові речення, оформлені цим розмовним, за кваліфікацією у давніших словниках [24, с. 326], сполучником, переважають в інформаційних газетних жанрах – дописах, інформативних повідомленнях, хроніках, репортажах. Сполучник *аби* змінює свій стилістичний статус [6, с. 11], набуваючи ознак стилістичної нейтральності й загальноживаності. Підрядна частина з ним у структурі складнопідрядного цільового речення формально є інфінітивним реченням, що може однаково активно розташовуватися у пре- та постпозиції. Напр.: *Аби вирішити цю проблему, потрібно підписати контракт на поставки і чітко врегулювати всі суперечливі питання...* (Високий замок, 15.01.2009, с. 3); *Аби заробити грошей, генеральний конструктор Петро Балабуєв уперше в 1989 році вивів на міжнародний ринок вантажних перевезень військово-транспортний АН-124* (Україна молода, 03.10.2008, с. 6); *Тому наше управління разом із соціальними партнерами саме тут мають зробити найбільше, аби нарешті радикально реформувати систему оплати праці* (День, 21.01.2007, с. 5); *Чи неодмінно дочікуються квітня, аби суботник скликати?* (Вінниччина, 30.01.2007, с. 4). В інших газетних жанрах – нарисах, публіцистичних статтях, спортивних оглядах, інтерв'ю та ін. – умотивування мети виконання дії частіше відбувається за допомогою інтер- та постпозиційних підрядних цільових речень двоскладної будови зі сполучником *аби*, напр.: *Тетяна рвучко підвелася з ліжка.., навпомацки вступила у вовняні капці й хуленько, аби гармидер не розбудив дітей, подалася відчиняти* (Сільські вісті, 05.01.2007, с. 4); *Ми всього-на-всього принесли ласті і весла, аби вони „гребли“ з території України* (Газета по-українськи, 11.09.2007, с. 4); *Уболівальники намагаються разом створити інформаційну хвилю і вплинути на ЗМІ, аби ті правдиво висвітлювали події* (Україна молода, 12.04.2008, с. 7). Розмовний характер, певна архаїзованість цього сполучника та змішування в газетному контексті високих і знижених елементів, зумовлюють, на нашу думку, створення іронічного стилістичного відтінку.

Зрідка підрядну цільову частину з головною у складнопідрядному реченні поєднують за допомогою похідних від нього цільових сполучників *аби тільки*, *аби лише*, що вказують на задоволення щонайменшим, щонайважливішим у певній ситуації, пор.: *Заблукавши між трьома соснами, керманіч держави і його наближені воліли піддатися вчорашнім опонентам, аби тільки не йти на поступки своїм* (Вінницька газета, 10.01.2007, с. 3); *Згодом і цвіт на яблуньках обірвемо, і обкопаємо їх, підв'яжемо, аби лише прижилися* (Вінниччина, 16.05.2008, с. 2).

Нині в українській газетній мові помітне істотне переважання раніше рідко вживаного, за фіксацією в словниках [24, с. 813], такого, що перебував поза літературною нормою, вважався штучним, книжним або діалектним [26, с. 190], сполучника *щоби* над його інваріантом – сполучником *щоб*, пор.: *Тепер гадаю, він зробить усе, щоб у цей приз покласти це й золоті чемпіонські медалі...* (Голос України, 04.05.2006, с. 24); *Нині все робиться, щоб превалювали гаражди у „Динамо“ та „Шахтарі“.* *А решта колективів аби собі лише грали* (Молодь України, 13–19.07.2006, с. 20); *Поштовики обіцяють поліпшити та модернізувати систему обробки кореспонденції, щоби скоротити шлях надходження листів та періодики до споживача* (Україна молода, 25.06.2008, с. 6); *Щоби поєднати народну традицію з модою, потрібні дуже глибокі знання народного одягу* (Культура і життя, 21.03.2007, с. 4); *І вже починаючи з 4 січня (на Гната), виплітали павучки, щоби прикрасити ними вікна* (Молодь України, 04–10.01.2007, с. 5). Стилiстичну нейтральність сполучника *щоб* поступово заступає стилістичний відтінок пафосу, розмовна розкутість, потреба евфонічного урізноманітнення викладу, яких надає сучасному газетному простору сполучник *щоби*.

Спеціалізовані на вираженні цільового семантико-синтаксичного відношення аналітичні сполучники *для того щоб*, *задля того щоб*, *для того аби* використовують рідше, мабуть, через їхню структурну громіздкість, проте речення із цими складеними сполучниками, на думку Н. І. Формановської, виражають цільові відношення чіткіше, точніше, а самі сполучники надають мовленню книжного стилістичного забарвлення [27, с. 119]. Такі цільові структури найактивніші в інформаційних газетних міні-жанрах – дописах, хроніках, інформативних повідомленнях. Шкода, що й донині у згаданих аналітичних сполучниках компонент *щоб* чи *аби* майже завжди помилково відділяють комою, напр.: *Для того щоб контролювати наші рецепти, існують такі органи, як Держстандарт, Мінохоронздоров'я* (День, 24.05.2008, с. 4); *Для того, щоб не згоріти від високої температури, 49-річний екстремал скористався вогнетривким костюмом* (Україна молода, 03.10.2008, с. 9); *...Тимошенко йде в Кабмін задля того, щоб працювати на результат* (День, 23.10.2007, с. 4); *Для того, аби наблизити пошту до народу, генеральний директор реалізовує ноу-хау – впроваджує пересувні відділення зв'язку* (Україна молода, 25.06.2008, с. 6).

Складнопідрядні цільові речення активно вживані і в ролі газетних заголовків, де вони влучно

актуалізують різнопланові граматичні функції категорії мети – „вказівку на мету певної дії, констатацію стану чи ситуацію, названу в головній частині” [5, с. 20]. Здебільшого журналісти обмежуються в заголовку лише однією підрядною частиною, висуваючи на передній план цільову настанову, цільовий мотив публікації, як-от: *Щоб уникнути п'ятого veto* (Голос України, 24.01.2008, с. 3); *Щоб активізувати співробітництво* (Урядовий кур'єр, 12.02.2008, с. 4); *Щоб колеса котились, співаючи* (Голос України, 12.02.2008, с. 8); *Щоб безпритульні теж відчували тепло* (Голос України, 09.01.2008, с. 4); *Щоб не наступити на ті ж граблі* (Сільські вісті, 05.11.2010, с. 1). Такі заголовки структурно необтяжливі й переважно стилістично нейтральні, що уможливило їх вживання в інформаційних газетних жанрах. Цим зумовлена і їхня висока активність у газеті Верховної Ради України „Голос України”, де інформаційні публікації істотно домінують над художньо-публіцистичними.

Для посилення емотивного компонента викладу, створення стилістично-експресивних конотацій (схвалення, задоволення, осуду, іронії тощо) автори газетних публікацій удаються до образних складнопідрядних цільових речень-заголовків, скомпонованих із головної і підрядної частин, пор.: *Їсти, щоби жити... довго і щасливо* (Молодь України, 01–05.11.2007, с. 18); *Достукатися до молодості, щоби обіграти старість* (Голос України, 24.03.2006, с. 1). Як бачимо, для створення експресії поданих заголовків використано комплекс засобів: перервану цитату відомого висловлення „жити довго і щасливо” у підрядній частині, стилістичну розкутість сполучника *щоби*, метафоричні вислови *достукатися до молодості, обіграти старість*. Такі заголовкові дескриптори змісту публікацій, безперечно, зумовлені комунікативно-стилістичними інтенціями журналістів і спрямовані на зосередження на них уваги вибагливого читача.

Механізми авторської індивідуальності, оригінальності, а подекуди й некомпетентності помітні в правилах пунктуаційного оформлення складнопідрядних цільових речень: замість коми нерідко натрапляємо на тире і навіть двокрапку. Така пунктуаційна ситуація, зауважує Н.В. Гуйванюк, передбачає актуалізацію, тобто логічне виділення підрядної частини, а тире (двокрапка) виконує роль актуалізаційного засобу [7, с. 117]. Згаданий інноваційний процес зумовлений тільки журналістським наміром, намаганням у такий спосіб увиразнити цільову семантику складнопідрядного речення, пор.: *У жовтні щороку їздять у Нікітський ботанічний сад – **аби** помилуватися Парадом Хризантем* (Високий замок, 04.10.2007, с.7); *Не дамо вам гріш – **аби** було гріш* (Україна молода, 20.01.2007, с.4); *Змінити формат звернення Ющенко могло спонукати й бажання заспокоїти „регіоналів”:* ***щоби** вони трохи „остигли” від виборчої гарячки...* (Високий замок, 04.10.2007, с. 4).

Своєрідно виявляють себе на газетних шпальтах сучасних українських газет складнопідрядні речення з *наслідковою* підрядною частиною. Категорію наслідку на матеріалі текстів художнього, наукового та публіцистичного стилів досить повно досліджено в дисертаційних працях [15; 1], проте деякі нові явища у функціонуванні цього типу складнопідрядних речень в українській газетній мові початку ХХІ ст. лишилися поза їхньою увагою.

Обстежений матеріал засвідчує, що згадані реченнєві структури у газетах означеного періоду є досить рідкісними. Їх уживають переважно в інформаційних та деяких аналітичних жанрах – дописі, повідомленні, хроніці, огляді, коментарі, а засобом формування наслідку найчастіше слугує сполучник *так що*, рідше – *унаслідок (внаслідок) чого, в результаті чого*, напр.: *На прес-конференцію з нагоди відкриття прийшло більше 50 французьких журналістів, **так що** багатьом навіть довелося стояти біля входу* (Україна молода, 12.06.2008, с. 14); *У залі були представники різних течій, **так що** можна було очікувати будь-чого* (Вінниччина, 18.03.2008, с. 5); *Вихід зі складу коаліції ввечері того самого дня тридцяти дев'яти депутатів... став каталізатором процесу розстановки крапок над „і”, **внаслідок чого** ми маємо серйозний шанс отримати коаліцію двох партій...* (Дзеркало тижня, 06.09.2008, с. 3). Якихось додаткових, окрім наслідку, функціонально-стилістичних особливостей у сучасному українському газетному контексті згадані речення зазвичай не виявляють. Проте в їхньому складі зрідка відбувається певна міжстильова транспозиція форм, що спричиняє створення стилістичного відтінку достовірності, вираженості, вичерпності. Зокрема, використання форм *унаслідок (внаслідок) чого, в результаті чого, через що, завдяки чому* та ін., які складаються з прийменника і відносного займенника *що* в родовому, давальному і знахідному відмінках, є констатацією факту запозичення мовних засобів з наукового стилю, де потреба в уточненому вираженні наслідку як результату роздумів у науково обґрунтованому викладі спостережень [15, с. 4] є природнішою, ніж у публіцистичному викладі. Уживаючись у сучасній українській газетній мові, вони допомагають створювати згадані стилістичні конотації, чим привертають до себе увагу.

Альтернативою складнопідрядним наслідковим реченням у мові сучасної української преси

слугують здебільшого складносурядні та безсполучникові складні речення з причиново-наслідковими відношеннями між предикативними частинами, у яких активно використовують виразники наслідку *тому, в результаті, в результаті (цього), унаслідок (внаслідок), унаслідок (внаслідок) (цього), отже, тож, тоді* та ін. як у межах інтонаційно єдиної складної структури, так і в окремо представлених конструкціях [15, с. 9–10]. Пор.: *Утім, рішення офіційно не оприлюднено ні на сайті Київради, ні в будь-якому іншому виданні, і тому в законну силу воно не вступило* (Вечірній Київ, 11.10.2007, с. 5); *Оранжереї підігрівуються стабільно, тож співробітники закладу не висловлюють з цього приводу ніяких претензій чи невдоволення* (Вечірній Київ, 11.10.2007, с. 5); *Майстер вкладає в роботу душу – тоді виходить композиція оригінальна і неповторна* (День, 23.10.2007, с. 8); *У її [Ю. Тимошенко] випаленій і пропаленій душі ще залишилося місце сентиментам. І тому сьогодні, на третій день після аварії і за сорок днів до отримання президентом права розпустити Раду, не варто скидати з рахунків можливість дострокових виборів* (Дзеркало тижня, 06.09.2008, с. 3). Активне використання експлікаторів наслідку в цих структурах, на думку Н. В. Кринської, відбиває одну з важливих тенденцій у розвитку мови – прагнення до розщеплення засобів чіткого й однозначного передання причиново-наслідкового відношення в системі складних речень української мови [15, с. 13].

Складнопідрядні речення з підрядною порівняльною частиною зазвичай „виражають порівняння явищ, які стосуються реальних фактів або ґрунтуються на образно-асоціативних уявленнях” [3, с. 327]. Загалом порівняння як категорію мовної системи досить повно, різнобічно вивчено в російському та українському мовознавстві, про що свідчать численні дисертаційні та монографічні праці [18; 27; 4; 10; 11; 19; 29; 21; 22; 23 та ін.]. Спробуємо висловити деякі міркування щодо специфіки функціонування складнопідрядних порівняльних речень у публіцистичному стилі, зокрема його газетному різновиді.

У вираженні детермінантного зв'язку в складнопідрядних порівняльних реченнях зазвичай беруть участь семантичні порівняльні сполучники *як, мов, немов, неначе, ніби, мовби* та ін. і сполучникові єдності *так само як, подібно до того як* і под. На думку дослідників, сполучник *як* передає загальне значення порівняння [3, с. 328], не ускладнене відтінками здогадності, умовності [27, с. 48], інші сполучники доповнюють це значення різними відтінками.

У мові української преси початку ХХІ ст. перевагу надають складнопідрядним порівняльним реченням, у яких підрядна частина є неповною і приєднується до головної за допомогою сполучників *як* найбільш простих, структурно коротких і семантично ємних засобів. Напр.: *Тягнуться до бабусі Ніни люди, як квіти до сонця* (Сільські вісті, 05.01.2007, с. 4); *...без народної підтримки ці якості настільки ж марні, як жвавий гоночний „Феррарі“ без краплі пального* (Українська газета, 11–17.10.2007, с. 4); *Тато Овксентій Григорович був неперевершеним теслею: чи то вікно, чи двері, чи огорожу поставить, мов лялечка все* (Сільські вісті, 20.01.2009, с. 1). Такі структури уможливають гнучке, образне відтворення думок, установлення асоціативних зв'язків, співвіднесених з уявленнями, знаннями, спогадами і под. [27, с. 47], що на тлі „сухого” інформаційного викладу сприймається як приплив свіжості, нестандартності, незвичності і навіть стилістичної розмовності. Сполучник *як* у перших двох реченнях допомагає передати значення реального порівняння, не ускладненого стилістичними відтінками, тоді як сполучник *мов* виводить порівняння з реального плану, надає реченню стилістичного відтінку умовності, здогадності, формує „специфічний зміст, що репрезентується в підрядній частині і постає як суб'єктивне бачення мовцем певної ситуації дійсності” [10, с. 11].

Загалом складнопідрядні порівняльні речення досить рідкісне явище на шпальтах сучасних українських газет, оскільки образне, експресивно-емоційне стилістичне забарвлення закладене в цих реченнях самою природою порівняння як тропа, як стилістичного прийому, суть якого полягає в „поясненні одного предмета через інший, близький до нього за певною ознакою (ознаками)” [8, с. 362], є прерогативою художнього стилю. Проте поодинокі функціональні вияви цих структур спостерігаємо переважно в двох газетних жанрах: розмовному жанрі інтерв'ю та художньо-публіцистичному жанрі нарису, де вони спричиняють образне відтворення подій, фактів, оновлення, актуалізацію думок співрозмовників, слугують одним із прийомів концентрації уваги читачього загалу на змісті тої чи тої публікації.

У пошуках відсвіження експресії, уникнення її стандартизації журналісти вдаються до використання індивідуальних порівнянь, що вирізняються особливою мальовничістю. Для них характерний добір слів, що за своєю семантикою відповідають реаліям, здатним викликати приємні або неприємні почуття. Виразно белетристичними в цьому плані, як слушно зауважують автори колективної монографії, є складнопідрядні порівняльні речення, що допомагають повніше розкрити

основний зміст за допомогою зіставлення [2, с. 176], пор.: *І лише Анатолій Тимоцюк, як на мене, відповідав високому рівневі і був, мов отой сонячний промінчик у цій суцільній темряві* (Голос України, 27.05.2008, с. 24). Іноді журналісти, а ще частіше співрозмовники в інтерв'ю, кількома складнопідрядними порівняльними реченнями створюють в одному контексті кульмінаційну образність, чим не лише загострюють увагу читача, а й зацікавлюють його, надаючи такому контекстові іронічного стилістичного відтінку, пор.: *Чиновник повинен рухатися, як трамвай по рейках: чітко, швидко та з комфортом. Коли трамвай сходить з рейок, це повинні бачити всі. А сьогодні чиновник мчить, як джип по правому бездоріжжю, і спіймати його за руку неможливо* (День, 07.02.2006, с.5). Синтаксичний порівняльний механізм у поданому контексті цілком збігся з лексико-семантичним наповненням предикативних частин [11, с. 24], оскільки саме лексика виразно конкретизує загальне значення порівняння.

Серед складнопідрядних детермінантних речень специфічним різновидом постають складнопідрядні речення *відповідності*, у яких семантико-синтаксичне відношення відповідності передбачає зіставлення чогось переважно в кількісному та якісному планах, а єдиним засобом поєднання підрядної і головної частини слугує парний сполучник *що... то* [3, с. 329]. Окрім цієї найновішої думки, у мовознавчій літературі відомі й інші, які торкаються кваліфікації згаданих складних речень: складнопідрядні речення з підрядним зіставлювальним як різновид складнопідрядних речень з підрядним порівняльним (зі сполучником *що... то*) та підрядним міри і ступеня (зі сполучником *чим... тим*) [20, с. 82–83]; складнопідрядні речення міри і ступеня (з обома згаданими сполучниками) [17, с. 280; 16, с. 222]; взаємопідрядні якісного зіставлення [28, с. 121]; складні пропорціональні речення зі сполучником *чим... тим* [13, с. 179]; двокомпаративні речення з особливими зіставлювальними відношеннями, що фіксують пропорційне наростання чи послаблення ознаки [25, с. 591]. Найбільш прийнятною нам видається термінологічна назва І.Р. Вихованця, на яку ми й спиратимемося в дослідженні. Так само єдиним засобом поєднання предикативних частин у таких складнопідрядних реченнях вважаємо сполучник *що... то*, а нерідко вживаний сполучник *чим... тим* кваліфікуємо як менш органічний для української мови сполучник відповідності порівняно з російською.

Характерна риса згаданих речень – взаємозумовленість головної та підрядної частин і властиве їм значення взаємозумовленого зростання [6, с. 11] – слугує благодатним ґрунтом для їхнього активного використання в українському розмовно-писемному вжитку, що й простежуємо на шпальтах сучасної української преси. Помітно, що в ролі засобу зв'язку між предикативними частинами дедалі частіше використовують український парний сполучник *що... то*, напр.: *Що довше метро будують, то дорожче воно коштує* (Голос України, 06.04.2006, с. 12); *...що менший магазин, то менше нові ініціативи влади його стосуються* (Голос України, 08.04.2006, с. 5). Проте парний сполучник *чим... тим* також не втрачає своїх позицій і поки що використовується широко, напр.: *Чим менше буде поруч „ненаситних утроб”, тим легше буде нагодувати людей* (Україна молода, 20.01.2009, с. 4); *Чим тоншою „соломкою“ наріжете складений таким чином аркуш, тим більшим вийде кільце* (Сільські вісті, 02.03.2007, с. 6); *Чим більше гуль, тим кращій настрій* (Україна молода, 23.10.2007, с. 5). Зрідка натрапляємо й на інші парні сполучники, як, наприклад, *що... тим* і *чим... то*: *Що більше контраверсійних антологій, тим багатший літературний процес* (Україна молода, 26.06.2008, с. 13).

Як засвідчують подані приклади, наявність відношень відповідності, взаємозумовленості виражають не лише граматичними, а й лексичними засобами, переважно прикметниками чи прислівниками у формі вищого ступеня порівняння, розташованими в різних предикативних частинах. Саме ця здатність – невеликою реченневою формою стилістично поглиблювати контрастне тло викладу, увиразнювати контекст – спричиняє посилену активність складнопідрядних речень відповідності в аналітичних та художньо-публіцистичних газетних жанрах. Щоправда, останнім часом згадані речення поширилися і в інформаційних жанрах як стилістичний засіб загострення уваги читача, спрямованої на сприймання глобально чи локально значущої інформації. До того ж, складнопідрядні речення відповідності надають викладові певного відтінку розмовності, виразно експресивізуючи сучасний газетний контекст, напр.: *Що краща база, то, зрозуміло, дорожча путівка* (Голос України, 26.05.2006, с. 9); *Чим далі відкладати зміни, тим дорожче вони коштуватимуть* (Дзеркало тижня, 11.10.2008, с. 2).

Помітна тенденція до поступового втягнення згаданих речень у заголовкові комплекси, як-от: *Що більше рахують, то більше заяв* (Голос України, 20.04.2006, с. 2). Повторення прислівникового компаратива *більше* в обох предикативних частинах складнопідрядного речення відповідності створює стилістичну градацію непевності, невизначеності, інтригує узагальненою завуальованістю, спонукаючи читача якнайшвидше розшифрувати зміст публікації.

Як уже йшлося, характерною рисою складних і складених сполучників, уживаних у сучасних українських газетних текстах, є дедалі активніше ускладнення їхньої структури препозитивними протиставними сполучниками *а, але, та* (зі значенням *але*), *проте, однак*. Не є винятком у цьому плані і складнопідрядні речення відповідності, найчастіше ускладнені протиставним сполучником *а*, рідше – іншими сполучниками цієї семантичної групи. Напр.: ***А** що далі від столиці, **то** менше люди чули про нові досягнення української медицини* (Голос України, 27.03.2008, с. 4); ***Та** що далі, **то** менше я на них [конах] їжджу* (Культура і життя, 29.10.2008, с. 2). Такі ускладнення, на нашу думку, спричинені настійним бажанням авторів протиставити одну думку іншій, підсилити наступне міркування на тлі попереднього.

Отже, функціонально-стилістичне навантаження складнопідрядних речень цільової, наслідкової, порівняльної семантики, відповідності в українських газетних текстах початку ХХІ ст. детерміноване переважно активізацією певних сполучників та сполучних слів, залученням до широкого вжитку сполучних засобів, які раніше використовували обмежено, або тих, які транспонують сьогодні з інших стилів, зміною усталеного місця розташування головної і підрядної частин, кількісним зростанням згаданих речень у складі заголовків та передтекстів. Лексичні засоби, зокрема фразеологізація, метафорична транспозиція, перервана цитатація, введення до реченнєвого контексту розмовних лексем тощо, дедалі частіше увиразнюють стилістичний потенціал складнопідрядних речень означеної семантики.

Література

1. Беляєва Т. В. Варіантність і синонімія в умовно-наслідкових складних реченнях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Укр. мова” / Т. В. Беляєва. — Х., 2004. — 20 с.
2. Взаємодія художнього і публіцистичного стилів української мови : монографія / [відп. ред. М. М. Пилинський]. — К. : Наук. думка, 1990. — 216 с.
3. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підруч. [для студ. філол. ф-тів вузів] / І. Р. Вихованець. — К. : Либідь, 1993. — 368 с.
4. Выхрыстюк М. И. Сложноподчиненное предложение с соединительным элементом „як” в современном украинском литературном языке (дополнительные, обстоятельственные, взаимопридаточные предложения) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук / М. И. Выхрыстюк. — Львов, 1963. — 19 с.
5. Гамова А. И. Синтаксическое выражение цели в современном украинском литературном языке : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 „Языки народов СССР (укр. язык)” / А. И. Гамова. — Х., 1989. — 24 с.
6. Городенська К. Функціональні зони сполучників в українській науковій мові / Катерина Городенська // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць / [наук. ред. Л. О. Симоненко]. — К. : КНЕУ, 2005. — Вип. VI. — С. 7—13.
7. Гуйванюк Н. Інноваційні процеси в сучасній українській пунктуації / Ніна Гуйванюк // Проблеми унормування української мови: зб. матеріалів розшир. засідання координац. ради „Українська мова” / [упоряд. В. П. Олексенко]. — К. – Херсон, 2003. — С. 105—122.
8. Дудик П. С. Стилістика української мови : навч. посіб. для студентів вищих навч. заклад. / П. С. Дудик. — К. : Видавн. центр „Академія”, 2005. — 368 с.
9. Жовтобрюх М. А. Мова української періодичної преси (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) / М. А. Жовтобрюх. — К. : Наук. думка, 1970. — 303 с.
10. Заборна М. С. Складнопідрядні порівняльні речення в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Укр. мова” / М. С. Заборна. — Х., 1997. — 18 с.
11. Заборна М. С. Порівняльні конструкції в системі складнопідрядного речення української мови: навч.-метод. посіб. / Марія Заборна. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2001. — 28 с.
12. Кващук А. Г. Синтаксис складного речення : посіб. для вчителів / А. Г. Кващук. — К. : Рад. школа, 1986. — 109 с.
13. Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови : Структура наукового тексту / А. П. Коваль. — К. : КДУ, 1970. — 306 с.
14. Ковальова Н. О. Структурні, логіко-семантичні і функціональні типи допустових речень у сучасній науковій мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Укр. мова” / Н. О. Ковальова. — Дніпропетровськ, 2005. — 18 с.
15. Кринська Н. В. Семантико-синтаксична категорія наслідку в складному реченні у книжних стилях сучасної української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Укр. мова” / Н. В. Кринська. — Х., 2001. — 16 с.
16. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Синтаксис / Б. М. Кулик. — К. : Рад. школа, 1965. — Ч. II. — 283 с.
17. Курс сучасної української літературної мови: у 2 т. / [за ред. Л. А. Булаховського]. — К. : Рад. школа, 1951. — Т. 2. Просте речення, складне речення, пунктуація. — 408 с.

18. Кучеренко І. К. Порівняльні конструкції мови в світлі граматики / І. К. Кучеренко. — К. : Вид-во Київськ. ун-ту, 1959. — 107 с.
19. Мараховська В. Г. Типи складнопідрядних речень з підрядними при компаративними : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 „Укр. мова” / В. Г. Мараховська. — Запоріжжя, 1998. — 23 с.
20. Медведев Ф. П. Система сполучників в українській мові : Короткий нарис / Ф. П. Медведев. — Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1962. — 90 с.
21. Прокопчук Л. В. Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 „Укр. мова” / Л. В. Прокопчук. — К., 2000. — 18 с.
22. Прокопчук Л. В. Порівняння в структурі простого речення (семантико-функціональний аспект) / Л. В. Прокопчук. — Вінниця : ТОВ фірма „Планер”, 2005. — 131 с.
23. Рошко С. М. Формально-граматична та функціонально-семантична структура порівняльних синтаксем і підрядних речень у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 „Укр. мова” / С. М. Рошко. — Ужгород, 2001. — 21 с.
24. Русско-украинский словарь : [в 3 т.] / [гл. ред. И. К. Белодед]. — К. : Гл. ред. УСЭ, 1980. — Т. I. — 845 с; Т. II. — 842 с.
25. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, Н. Ф. Кобилянська. — К. : Вища шк., 1994. — 670 с.
26. Тимошенко П. Д. Питання нормалізації синтаксису української літературної мови в радянську епоху / П. Д. Тимошенко // Синтаксична будова української мови: монографія / [відп. ред. М. А. Жовтобрюх]. — К. : Наук. думка, 1968. — С. 182—191.
27. Формановская Н. И. Стилистика сложного предложения / Н. И. Формановская. — М. : Русск. язык, 1978. — 240 с.
28. Чередниченко І. Г. Складнопідрядні речення в сучасній українській мові / І. Г. Чередниченко. — Чернівці : Вид-во Чернів. ун-ту, 1959. — 134 с.
29. Шаповалова Н. П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 „Укр. мова” / Н. П. Шаповалова. — Дніпропетровськ, 1998. — 16 с.
30. Ясакова Н. Ю. Граматична семантика аналітичних сполучників підрядності у структурі складного речення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 „Укр. мова” / Н. Ю. Ясакова. — К., 2001. — 20 с.